

Артеменко Надія Олександрівна, здобувач вищої освіти НАВС;

Влад Вадим Федорович, старший викладач кафедри конституційного права навчально-наукового інституту права та психології НАВС, доктор філософії в галузі права

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Запровадження воєнного стану в Україні суттєво змінило функціонування державного механізму забезпечення безпеки. За цих умов правоохоронні органи стали одним із ключових елементів системи національної безпеки та оборони держави. Їхня діяльність уже не обмежується лише протидією злочинності, а охоплює широкий комплекс завдань, пов'язаних із підтриманням громадського порядку, захистом населення, евакуаційними заходами, документуванням воєнних злочинів та інформаційною безпекою. Особливість функціонування правоохоронної системи в умовах війни полягає у необхідності поєднання ефективних безпекових заходів із дотриманням конституційних прав і свобод людини.

Правовою основою діяльності правоохоронних органів у період воєнного стану є Закон України «Про правовий режим воєнного стану», який визначає зміст спеціальних заходів безпеки та повноваження державних органів у кризових умовах [1]. Відповідно до положень цього Закону, органи Національної поліції України, Служби безпеки України та Національної гвардії України беруть участь у забезпеченні правового режиму воєнного стану, здійснюють охорону громадського порядку, контроль за дотриманням комендантської години, перевірку документів та виявлення осіб, причетних до диверсійної діяльності. Такі заходи спрямовані насамперед на запобігання дестабілізації внутрішньої ситуації та забезпечення безпеки цивільного населення [2].

Важливим напрямом діяльності правоохоронців стало здійснення превентивних заходів, пов'язаних із перевіркою транспортних засобів, документів та особистих речей громадян. Умови воєнного стану зумовлюють необхідність оперативного реагування на загрози незаконного обігу зброї, вибухових речовин і діяльності диверсійно-розвідувальних груп. Водночас реалізація таких повноважень повинна відповідати принципам законності, необхідності та пропорційності, оскільки навіть в умовах війни держава зобов'язана забезпечувати належний рівень гарантій прав людини [3].

Окремого значення набула гуманітарна складова діяльності правоохоронних органів. Підрозділи Національної поліції України, зокрема евакуаційні групи «Білий янгол», забезпечують евакуацію цивільного населення із зон активних бойових дій, доставку гуманітарної допомоги, медикаментів та продуктів харчування до прифронтових населених пунктів [4]. Така діяльність свідчить про суттєву трансформацію правоохоронної системи, яка в умовах війни виконує не лише правоохоронну, а й соціально-гуманітарну функцію. Це також сприяє підвищенню рівня суспільної довіри до державних інституцій.

Не менш важливою є участь правоохоронних органів у документуванні воєнних злочинів. Працівники поліції та інших правоохоронних структур здійснюють фіксацію наслідків ракетних ударів, обстрілів цивільної інфраструктури, збирають речові докази, проводять опитування свідків та ідентифікацію загиблих осіб. Зібрані матеріали використовуються для подальшого розслідування воєнних злочинів та можуть стати доказовою базою у міжнародних судових інстанціях [5]. У зв'язку з цим особливого значення набуває професійна підготовка правоохоронців у сфері криміналістики, вибухотехнічної діяльності та міжнародного гуманітарного права. В умовах воєнного стану правоохоронні органи також здійснюють боротьбу з мародерством, колабораційною діяльністю та іншими кримінальними правопорушеннями, рівень яких зростає у кризових умовах.

Законодавець посилив кримінальну відповідальність за злочини, вчинені в умовах воєнного стану, що дозволило підвищити ефективність реагування на такі правопорушення [6]. Крім того, після деокупації територій правоохоронці забезпечують стабілізаційні заходи, спрямовані на відновлення правопорядку, виявлення вибухонебезпечних предметів та встановлення осіб, причетних до співпраці з окупаційними адміністраціями.

Суттєвим напрямом діяльності правоохоронних органів стала також протидія інформаційним загрозам та дезінформації. В умовах гібридної війни інформаційний простір виступає одним із ключових інструментів впливу на суспільство. Саме тому правоохоронні органи та спеціалізовані державні структури здійснюють моніторинг інформаційного середовища, виявлення фейкових повідомлень, блокування інформаційних ресурсів держави-агресора та проведення роз'яснювальної роботи серед населення [7]. Це сприяє підтриманню суспільної стабільності та мінімізації панічних настроїв серед громадян.

На нашу думку, подальше підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану потребує комплексного вдосконалення як нормативно-правових, так і організаційних механізмів забезпечення безпеки населення. Насамперед актуальним залишається питання чіткого законодавчого визначення меж повноважень правоохоронців під час дії спеціальних правових режимів, що дозволить забезпечити баланс між інтересами національної безпеки та дотриманням конституційних прав і свобод людини.

Водночас важливим напрямом є посилення міжнародної співпраці у сфері документування воєнних злочинів, зокрема шляхом запровадження єдиних цифрових стандартів фіксації доказів відповідно до вимог міжнародного гуманітарного права та практики міжнародних судових інституцій. Окрему увагу необхідно приділити професійній підготовці особового складу правоохоронних органів, яка має охоплювати не лише тактичні та криміналістичні аспекти, а й питання психологічної стійкості, кризових комунікацій, мінної безпеки та захисту цивільного населення в умовах бойових дій.

На нашу думку, важливим елементом забезпечення ефективності правоохоронної системи є розвиток системи психологічної підтримки працівників, оскільки тривале перебування в умовах підвищеного ризику негативно впливає на психоемоційний стан особового складу та якість виконання службових обов'язків. Крім того, сучасні виклики вимагають суттєвого посилення спроможностей держави у сфері кібербезпеки та протидії дезінформації, оскільки інформаційний простір став одним із ключових елементів ведення гібридної війни.

У цьому контексті правоохоронні органи повинні активно впроваджувати сучасні цифрові технології, аналітичні системи та механізми оперативного реагування на інформаційні загрози. Водночас ефективне забезпечення безпеки населення неможливе без належної координації між правоохоронними органами, військовими адміністраціями та органами місцевого самоврядування, особливо під час проведення стабілізаційних заходів на деокупованих територіях.

Отже, подальший розвиток правоохоронної системи України в умовах воєнного стану повинен базуватися на поєднанні безпекової, гуманітарної та правозахисної складових, що сприятиме зміцненню стійкості держави та підвищенню рівня довіри суспільства до правоохоронних інституцій.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
3. Служба безпеки України. Протидія диверсійно-розвідувальним групам та забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану. URL: <https://ssu.gov.ua/>
4. Національна поліція України. Евакуаційний підрозділ «Білий янгол» та заходи із захисту цивільного населення. URL: <https://www.npu.gov.ua/>
5. Офіс Генерального прокурора України. Портал документування воєнних злочинів в Україні. URL: <https://warcrimes.gov.ua/>
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України від 24 берез. 2022 р. № 2117-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20>
7. Центр протидії дезінформації при РНБО України. Інформаційна безпека та протидія дезінформації в умовах збройної агресії. URL: <https://cpd.gov.ua/>